

analysis allows identifying analogs of elements of training systems and forecasting the future prospects for the development of this system.

Key words: *teacher of a higher educational institution, professional training, historical analysis.*

УДК 37.018.46:57.011.3-051(439)

ГОДЛЕВСЬКА К.В.,

кандидат педагогічних наук,

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України,

м. Київ, Україна

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВЧИТЕЛІВ В УГОРЩИНІ

Загальна постановка проблеми. Модернізація української освітньої системи, реалізація Концепції нової української школи потребують нової генерації відповідальних, креативних, фахово підготовлених педагогів, спроможних реалізувати ідеї освіти XXI століття, сформувати у дітей та молоді сучасні компетентності. Це визначає необхідність удосконалення нормативно-правових, організаційних, мотиваційних засад державного управління в галузі освіти, зокрема спрямування професійного розвитку педагогічних працівників, як ключових суб'єктів позитивних змін в освіті, до здатності навчити своїх учнів жити разом у сучасному глобалізованому світі, відтворювати і вдосконалювати умови гідного існування людини, прагнути до толерантності, співпраці, солідарності. У зв'язку з цим актуальним є пошук нових підходів до організації підвищення кваліфікації працівників освіти, здатних забезпечити адекватну відповідь на зазначені виклики. Прогресивною в цьому сенсі є вивчення досвіду провідних європейських країн, зокрема Угорщини.

Метою статті є дослідження основ професійного розвитку вчителів в Угорщині.

Виклад основного матеріалу. В Угорщині законодавчо-правова база з професійної підготовки вчителя є досить розгалуженою, охоплює всі рівні та проблеми педагогічної освіти. На законодавчому рівні підтверджується важливість та необхідність гармонійного поєднання національних освітніх традицій з євроінтеграційними змінами. Правову основу професійної підготовки та подальшого розвитку вчителів в Угорщині забезпечують: Закон «Про державну громадську освіту» – регулює основні питання педагогічної зайнятості (2011 р.); Закон «Про вищу освіту» – регулює підготовку студентів у ВНЗ (2011 р.); Закон «Про освіту дорослих» – регулює основні питання освіти дорослих; Постанова ЕММІ 48/2012. (XII. 12.) «Про педагогічно-професійні послуги, про заклади, виконуючі педагогічно-професійні послуги та про умови співробітництва в наданні педагогічно-професійних послуг» – забезпечує огляд системи підготовки вчителів і його оновлення (2012 р.); Постанова уряду 277/1997. (XII. 22.) «Про перепідготовку педагогів, про екзамен з педагогічних спеціальностей та про дотації й пільги для учасників перепідготовки» – регулює деякі питання педагогічної зайнятості (1997 р.); Постанова уряду 326/2013. (VIII. 30.) «Про виконання в освітніх закладах закону ХХХІІІ. за 1992 р. про кар'єрну систему педагогів та юридичне положення службовців» – забезпечує функціонування професійного розвитку вчителів в Угорщині (2013 р.) [2;3;4;5;6;7].

Професійна підготовка вчителів – це цілісний, складний, багатоаспектний процес формування фахових компетентностей професійної педагогічної діяльності, оволодіння знаннями із загальнопедагогічних та спеціальних (фахових) дисциплін, практичними вміннями і навичками, розвитку особистісних професійних якостей, розкриття творчого потенціалу особистості та здатності творчо підходити до розв'язання проблем навчально-виховного процесу в школі. Відмінною особливістю сучасної освітньої системи Угорщини є, те, що, по-перше, в усіх педагогічних ЗВО Угорщини студенти самі можуть вибирати дисципліни в рамках освітньої програми; по-друге, студентам надана можливість здобуття педагогічної професії на базі диплому бакалавра іншої спеціальності (юристи, медики), що відкриває шлях до педагогічної освіти широкому колу фахівців; по-третє, здобути диплом за педагогічним напрямом можна лише на освітньо-кваліфікаційному рівні магістра, що підвищує престижність професії вчителя.

Структурними особливостями професійної підготовки вчителів в Угорщині є вертикальна інтегрованість ступенів, варіативність моделей (вертикальна, горизонтальна), відкритість, євроінтеграційна спрямованість, євроадаптивність. Система професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів функціонує на основі двох моделей: синхронної і послідовної, остання є домінуючою.

Синхронна модель професійної підготовки майбутніх вчителів передбачає паралельне засвоєння фахового, професійно-педагогічного та загальноосвітнього компонентів. Відповідно до цієї моделі кредити за професійно-педагогічний освітній компонент (40 кредитів за семестр, а для подвійних спеціальностей додатково нараховуються 10 кредитів), входять до загальної кількості кредитів, яка залежить від тривалості навчання.

За послідовною моделлю професійної підготовки вчителів, вивчення дисциплін професійно-педагогічного циклу й проходження навчальної практики відбувається по завершенню вивчення циклу загальних і спеціальних дисциплін. За послідовної моделі, професійно-педагогічний компонент становить 60 кредитів, до яких додаються 10 кредитів за написання дипломної роботи, яка є загальнообов'язковою для всіх слухачів педагогічних ЗВО.

В Угорщині розпочати педагогічну діяльність можна лише після отримання диплому за педагогічним напрямом на освітньо-кваліфікаційному рівні магістра, крім таких педагогічних спеціальностей, як вихователь, учитель початкових класів та вчителі, що навчають дітей з особливими потребами, оскільки вони можуть розпочати роботу на основі диплому бакалавра відповідних спеціальностей.

Базова підготовка забезпечує отримання ступеня бакалавра та педагогічну спеціальність. Навчальні й вихідні вимоги до бакалаврської підготовки визначають відповідну спеціалізацію. Однією з вимог до бакалаврської підготовки вчителів є організація неповної професійної практики та є умовою допуску до випускних екзаменів. Під час базової підготовки, яка триває не менше восьми семестрів, студент має отримати 180 кредитів з можливих 240 (96 –144 кредити – вивчення професійно-педагогічних предметів, 15 – написання бакалаврської роботи; 12 – практика в навчальному закладі, 12 кредитів – вивчення предметів за вибором студента).

Магістерська підготовка гарантує отримання ступеня магістра та педагогічну спеціальність. Навчальні й вихідні вимоги до магістерської підготовки визначають відповідну спеціалізацію. Під час магістерської підготовки, яка триває не менше чотирьох семестрів, потрібно отримати 60 кредитів з можливих 120.

Частиною освітньої програми є докторська підготовка, задля отримання ступеня доктора наук. Під час докторської підготовки, яка триває шість семестрів, потрібно отримати не менше 180 кредитів.

В Угорщині професійний розвиток учителів є обов'язковим і регулюється Постановою уряду 277/1997. (XII. 22.) «Про перепідготовку педагогів, про екзамен з педагогічних спеціальностей та про дотації й пільги для учасників перепідготовки» і передбачає обов'язкову перепідготовку кожні 7 років та складання кваліфікаційного іспиту.

Професійний розвиток учителів складається з 120 годин, з яких:

- 30/60/120 годинні акредитовані програми підготовки вчителів;
- кваліфікаційний іспит;
- участь у наукових освітніх проектах, спрямованих на підтримку стажерів (не більше 25% від всього часу);
- саморозвиток, який передбачає вивчення ІКТ або іноземної мови (не менше 5, але не більше 30 год.) [3].

Згідно з Постановою уряду 326/2013. (VIII. 30.) «Про виконання в освітніх закладах закону XXXIII. за 1992 р. про кар'єрну систему педагогів та юридичне положення службовців» професійний розвиток вчителів передбачає 5 ступенів: стажер, педагог 1 категорії, педагог 2 категорії, учитель-майстер, викладач-дослідник (Рис. 1.) [4].

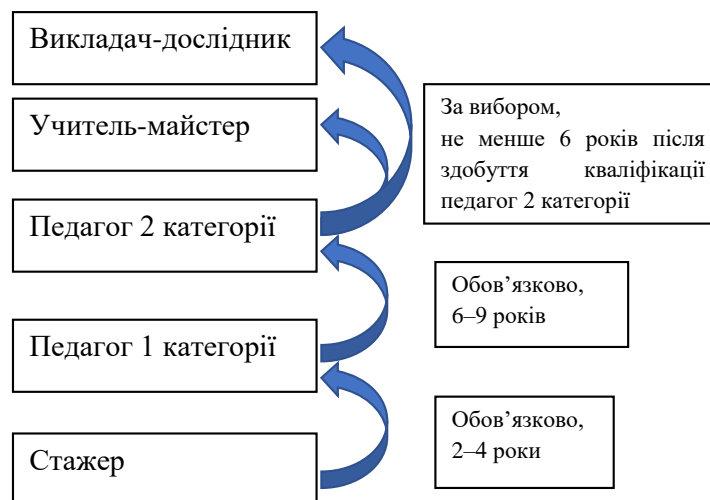

Рис. 1. Професійний розвиток вчителів в Угорщині

Стажування – це перша фаза професійної діяльності вчителя. Для того, що розпочати стажування в певному закладі освіти молодий вчитель повинен отримати призначення і тільки після того приступити до нього. Триває воно від 2 до 4 років. Кількість обов'язкових робочих годин на тиждень, які стажер має відпрацювати, – 40. В коло обов'язків вчителя-початківця входить: проведення обов'язкових уроків, участь в культурній, просвітницькій та оздоровчій роботі школи, відвідування консультативних занять менторів (принаймні 1 год. на 2 тижні). Класне керівництво на цьому етапі професійної діяльності вчитель ще не отримує.

Аспекти, на які звертає увагу ментор при виставленні оцінки: значні й якісні педагогічні знання та їх вмиле використання на практиці; уміння владнати конфліктні ситуації; навички імпровізації; здатність приймати рішення; вміння створювати сприятливу атмосферу у класі; моніторинг навчального процесу; взаємодія з учнями; співпраця з викладацьким складом.

За час проходження стажування молодий вчитель готує власне портфоліо, де знаходяться матеріали, пов'язані з його професійною діяльністю та педагогічною програмою закладу, в якому він проходив стажування, зазначені педагогічні навички, самооцінювання та характеристика з оцінкою від ментора. Портфоліо є частиною кваліфікаційного іспиту.

Щоб стажер отримав кваліфікацію педагога 1 категорії, йому необхідно пропрацювати не менше 2 років та здати кваліфікаційний іспит. Якщо кваліфікаційний іспит не був зданий, то стажування продовжується ще на 2 роки.

Ментора для стажера призначає керівник установи. В одного стажера може бути від одного до трьох наставників. Саме вони укладають програму стажування і погоджують її у керівництва установи, по завершенню надають характеристику та виставляють оцінку. Крім того, кожного навчального року виставляється проміжна оцінка.

Ментор повинен мати диплом учителя, п'ятирічний педагогічний стаж, свідоцтво про складання екзамену з підготовки менторів та угоду з закладом освіти про виконання своїх обов'язків. Ментор, що здійснює наставництво, повинен пройти 120 годинні акредитовані курси (4 семестри).

Для вступу на курси необхідно мати диплом учителя на рівні магістра та не менше 3 років педагогічного стажу. Форма навчання може бути: очна, заочна, дистанційна, електронна або дистанційна змішаного типу. Після завершення курсів ментор отримує диплом та здобуває кваліфікацію викладача в галузі наставництва.

Метою таких курсів є підготувати педагогів до наставництва, пов'язаних із підготовкою вчителів.

Завдання курсів навчити педагогів: планувати, організувати, контролювати й оцінювати шкільну практику; ефективно взаємодіяти із стажерами з метою набуття його професійного досвіду; розвивати професійну компетентність у молодих учителів; розвивати рефлексію і саморефлексію; організувати сучасну інноваційну діяльність; розвивати у практикантів/стажерів потреби в самовдосконаленні.

Для отримання кваліфікації педагога 2 категорії потрібно пропрацювати вчителем не менше 6 років та особисто ініціювати кваліфікаційну процедуру. Якщо вчитель пропрацював більше 9 років, то підтвердження кваліфікації необхідно провести в будь-якому разі. При цьому, якщо результат кваліфікаційної процедури не вдалий, то її можна повторно здати лише 1 раз через 2 роки.

Щоб отримати кваліфікацію учителя-майстра потрібно пропрацювати 6 років вчителем після здобуття кваліфікації педагога 2 категорії і здати кваліфікаційний іспит. Якщо іспит не складено, то процедуру можна повторити через 2 роки.

Для отримання кваліфікації викладача-дослідника висуваються ті ж вимоги, що й до учителя-майстра, але обов'язковою умовою отримання цієї кваліфікації є проведення вчителем інноваційних досліджень у галузі освіти.

Згідно з даними Статистично Бюро Угорщини найбільше відвідують програми підготовки вчителів вихователі дитячих садків, а найменше – вчителі старшої школи. Якщо дивитися на вікові показники, то що найбільший відсоток вчителів віком від 40 до 49 р., а найменший – тим, кому понад 60 [1].

В Угорщині функціонують педагогічні освітні центри, які надають професійні послуги для всіх державних закладів освіти та викладачів, координують підвищення кваліфікації педагогів, забезпечують попередження та підтримку невстигаючим учням.

Функціонують 15 педагогічних освітніх центрів: Бекешчабський центр педагогічного виховання, Будапештський центр освіти, Дебреценський педагогічний навчальний центр, Егерський педагогічний центр, Дьорський центр педагогічного виховання, Капошварський центр педагогічного виховання, Мішкольцьський педагогічний навчальний центр, Національний педагогічний центр, Ниредьгазький центр педагогічного виховання, Печський педагогічний центр Печ, Шолготарійський педагогічний центр, Сегедський педагогічний освітній центр, Секешфехерварський центр педагогічного виховання, Солонський педагогічний навчальний центр, Зологерсегський центр педагогічного виховання.

Саме в педагогічних освітніх центрах і створюється більшість акредитованих програм підготовки вчителів. Найбільш популярними за 2015/16 навч. р., згідно з Статистичним бюро Угорщини, з-поміж

них є: робота з дітьми з особливими потребами (79); взаємодія з батьками (40); рівні можливості (40). Цікавими для вчителів виявилися також програми: робота з обдарованими дітьми (32); можливості освіти (28); використання засобів мережного навчання (28) [1].

Висновки. Проаналізувавши професійний розвиток вчителів в Угорщині можемо зробити такі висновки, що державне управління професійним розвитком вчителів ґрунтується на певних принципах (реалізація права людини на професійний розвиток; забезпечення соціальної справедливості, комплексності та послідовності кадрової політики в галузі освіти; узгодженість у задоволенні професійних потреб вчителя з вимогами роботодавця та суспільними інтересами; відповідальність держави за створення умов для професійного розвитку, неперервності навчання працівників освіти партнерство держави і недержавного сектору у наданні освітніх послуг у сфері професійного розвитку педагогічних працівників); реалізується на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, з використанням нормативно-правового, організаційного, політичного, фінансового, інформаційного, соціального, кадрового, мотиваційного механізмів, механізмів управління якістю та інноваційним розвитком; виконує організаційну, адаптивну, контрольну-наглядову, інформаційну, мотиваційну функції.

На основі порівняльного аналізу управління професійним розвитком учителів в Україні та Угорщині визначено можливості впровадження таких управлінських практик, як: регіональна автономність у питаннях форм і засобів професійного розвитку вчителів; створення педагогічних освітніх центрів, підготовка менторів; удосконалення нормативно-правового забезпечення професійного розвитку вчителів в Україні шляхом прийняття Закону «Про освіту дорослих», Державного стандарту педагогічного працівника, Положення про сертифікацію педагогічних працівників; законодавчого закріплення визнання результатів неформальної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Központi Statisztikai Hivatal. 2016. URL: <https://www.ksh.hu/> (дата звернення 07.10.2020).
2. Magyarország. EMMI rendelet 48 (XII. 12.). 2012. A pedagógiai-szakmai szolgáltatásokról, a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat ellátó intézményekről és a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokban való közreműködés feltételeiről. URL: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1200048.emm (дата звернення 01.10.2020).
3. Magyarország. Korm. Rendelet 277 (XII. 22.). 1997. A pedagógus-továbbképzésről, a pedagógus-szakvizsgáról, valamint a továbbképzésben részt vevők juttatásairól és kedvezményeiről. URL: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700277.KOR (дата звернення 01.10.2020).
4. Magyarország. Korm. Rendelet 326 (VIII. 30.). 2013. A pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról. URL: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1300326.kor (дата звернення 09.10.2020).
5. Magyarország. Törvény CCIV. 2011. A nemzeti felsőoktatásról. URL: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100204.TV (дата звернення 30.09.2020).
6. Magyarország. Törvény CXС. 2011. A nemzeti köznevelésről. URL: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100190.TV (дата звернення 07.10.2020).
7. Magyarország. Törvény LXXVII. 2013. A felnőttképzésről. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300077.TV> (дата звернення 07.10.2020).